

Zelenka, Miloš

Literární dějiny mezi filologií a politikou

Slavica litteraria. 2008, vol. 11, iss. 1, pp. 136-137

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103360>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

dectvím o životě české menšiny v někdejší ruské volyňské gubernii na přelomu 19. a 20. století i složitých poměrech v této oblasti po první světové válce.

Richard Pražák

LITERÁRNÍ DĚJINY MEZI FILOLOGIÍ A POLITIKOU

Darko Dolinar: *Med književnostjo, narodom in zgodovino. Razgledi po starejši slovenski literarni vedi.* Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU – Celjska Mohorjeva družba, Celje – Ljubljana 2007, 336 s.

Ředitel Ústavu slovinské literatury a literární vědy Slovinské akademie věd a umění Darko Dolinar vydal knižně soubor svých studií pod názvem *Med književnostjo, narodom in zgodovino*. Nejde o nahodile vybrané příspěvky, ale o monograficky a kompozičně celistvý text, jehož sjednocující myšlenkou se stává poznání vývojových linií a perspektiv slovinského literárněvědného myšlení v širším kulturněhistorickém prostoru zhruba v období 1850–1950. Na počátku tohoto období dochází v evropské humanistice malých slovanských národů k formování moderních filologií, z nichž se pozvolna vyčleňuje literární věda metodologicky spjatá s pozitivismem a také vznikají první pokusy o kritické uchopení nacionálně koncipovaných literárních dějin většinou s vlastenecky obrannou funkcí. Slovanská filologie pěstovaná jako srovnávací jazykovědný výklad textů a jejich bio-bibliografický popis ustupuje komplexnější interpretaci. Nikoli náhodou koncem 19. století Jagić vytýká Gebauerovi, že na pražské univerzitě vychovává specializované bohemisty, nikoli slavisty. Literární věda se tak zapojuje do politického zápasu o kulturní a státotvornou emancipaci a národní identitu. Po přelomu století nastává přirozená diferenciaci a rozvrstvení metod a předmětu studia, nastupují nové osobnosti, zakládají se univerzitní katedry. Sociologismus, duchovědné školy a psychologismus, rozmach kulturní historie a dějin idejí – to vše připravuje cestu k antipozitivistickému přelomu teoretického myšlení o literatuře, který završí v meziválečném období formalismus, strukturální estetika a další -ismy. Literární historie se zbavuje ideologických konotací, zůstává však stále citlivým katalyzátorem společenských proměn.

Dolinar tento obecný proces formování moderní literární vědy sleduje v slovinském kontextu, např. v době, kdy koncem 19. století se ozývá volání o zrovnoprávnění slovinštiny a srbochorvatštiny, kdy slovinská kultura stejně jako česká se opozičně vymezuje vůči svým neslovanským sousedům. V úvodním slovu *Literarna veda pred ogledalom* (s. 9–14) zdůrazňuje, že nepíše syntetické dějiny literárněvědného myšlení a ani nezamýšlí zrcadlový otisk nejdůležitějších titulů, nýbrž že se zaměřuje na klíčové momenty, které ovlivňovaly konstituování literární teorie a historie. Už rozvržení tří základních částí (*O predmetu in metodah*, s. 17–114; *O inštitucijah*, s. 117–170 a *O literarnih zgodovinarjih*, s. 173–300) ukazuje, že Dolinar počátky slovinské filologické vědy nahlíží v literárním polysystému, v širších souvislostech, kde literatura vystupuje jako specifická paměť a kulturní reprezentace. Dějiny idejí nejsou podle autora jen střety metod a koncepcí či abstraktní, odosobněné diskuse o předmětu studia, ale živí lidé – badatelské osobnosti, které si vytvářejí své školy a které zakládají instituce, na nichž pak působí společně se svými žáky a vědeckými nástupci.

V první teoreticko-metodologické části Dolinar věnuje pozornost literárněteoretickým modelům a potřebám nacionální literární historie: teorie jako samostatná disciplína se osamostatnila až v souvislosti s rozvojem komparatistiky v meziválečném období. Ačkoli v tomto dvacetiletí existuje pluralismus metod, v literárních dějinách dominuje empiricko-positivistická škola Prijatelje a Kidriče, tvůrců základních přehledových syntéz a rozsáhlých monografií o slovinské klasice. Dolinar dále připomíná první kritické edice, včleňování vědeckého studia folklóru do systematiky literární vědy, význam diskuse o Frizinských památkách a slovinské reformaci pro vyjasňování metodologických otázek novodobé literární historie, která se už v období moderny vnitřně diferencuje a proto její hlavní představitelé (Prijatelj, Kidrič, Grafenaur, Žigon ad.) nelze označovat za generačně celistvou skupinu. První část uzavírají pasáže o recepci slovinského romantika Prešerna počátkem 20. sto-

letí, kdy ohlas jeho díla kolísal mezi biograficko-historickým popisem a formálně-psychologickou analýzou, která přerostla v zásadní polemiku o kompozičních principech básnických textů, o matematické architektonce v slovesných strukturách Prešernovy poezie.

Druhý tematický blok věnovaný institucím přináší tři kapitoly detailně zachycující „akademickou“ linii slovinské literární vědy: počátky obecné slavistiky a postupné vyčleňování slavistiky a komparistiky a také profil první specializované domácí vědecké revue *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino*, který vycházel v letech 1918–1931.

Rozsahem polovinu textu monografie zabírá třetí oddíl představující portréty slovinských literárních historiků (J. Trdina, G. Krek, K. Štrekelj, M. Murko, I. Prijatelj, F. Kidrič, A. Slodnjak a M. Boršnik), pravděpodobně proto v této pomyslné galérii chybí samostatná kapitola např. o zakladateli domácí komparistiky A. Ocvirkovi, jímž se Dolinar zabývá v předchozí části. Z hlediska česko-slovinského pohledu jsou nejzajímavější pasáže o Matiji Murkovi, jemuž slovinská literární historiografie stejně jako česká dluhuje monografické práce. Dolinar se zaměřuje nikoli na Murka-slavistu, ale na jeho místo v slovinské literární kultuře, na jeho polemiku s F. Ramovšem, který kritizoval první ročník Murkovy Slavie za povrchní recenzentskou praxi vyhýbající se problematice moderních dějin národních literatur. Můžeme doplnit, že středoevropský rozhledný Murko s odkazem na filozofii českých dějin v Masarykově duchu považoval „jugoslávství“ za logické vyústění slovinské reformace. Jak správně upozorňuje Dolinar, ve společném Království Srbů, Chorvatů a Slovinců Murkova podpora jihoslovanské vzájemnosti, která ve skutečnosti vedla k unitarismu a politické centralizaci pod srbskou nadvládou, vyvolávala u slovinských humanistů přirozenou nedůvěru a národně obranné tendence.

Dolinarova kniha z dějin moderní slovinské literární historiografie, která navazuje zejména na práce Janka Kosa, prokazuje široký rozhled v odborné literatuře, přičemž badatel, jenž podnikl rozsáhlý pramenný výzkum v domácích a zahraničních archívech, dokáže svůj přehledný výklad oživit citátem z dobového materiálu, na druhou stranu je schopen syntetické zkratky a kontextového vidění souvislostí. Zároveň se tu zdůrazňuje důležitost heuristického bádání, např. nutnost zpřístupňovat vědeckou korespondenci badatelských osobností, nejen spisovatelů a umělců. Právě zde lze v osobní a úřední korespondenci a v autentických záznamech s různým stupněm narativity paradoxně nalézt chybějící informace o institucích a dílech, o profesních kariérách a sociálních mobilitách. Korespondence může rozkrýt psychologické pozadí konfliktů, přiblížit vzájemnostní receptci z obráceného pohledu každodennosti a „orální“ historie. Dolinarovo směřování k inovovanému studiu historie idejí potvrzuje soudobý trend literární vědy, která se vrací ke svým kořenům a obligatorním momentům vývoje už jen z důvodu, aby se v současném diskursu postmodernistické esejistiky a publicistiky neprezentovaly „objevy“ již známé, leč v společenské paměti pouze zasuté. Soubor studií slovinského badatele přináší nejen nové informace o genezi domácího literárněvědného myšlení a jeho následném formování, ale i ukazuje na možnosti netradičních přístupů k práci s literárněhistorickým materiálem.

Miloš Zelenka

POLSKÝ PROJEKT HODNÝ UZNANIA A ROZVÍJANIA

Literatury slowiańskie po roku 1989 – Transformacja (red. Halina Janaszek-Ivaničková), *Feminizm* (red. Ewa Kraskowska), *Podmiotowość* (red. Barbara Czapik-Lityńska), *Mniejszości* (red. Mieczysław Dąbrowski), Kolor Plus, Warszawa 2005.

Slavistický výzkum koncipovaný ako horizontálne zmapovanie spoločenského, kultúrneho a literárnovedného stavu, dotykov a zamýšľaných „predpokladov,“ či a kam je možné otvárať vzájomný výzkum v európskom poznávacom „prostredí“ po tak zásadných zmenách, akými prešla Európa ako územný, politický, kultúrny celok za posledné dve desaťročia, koncentrujú do seba zborníky nezvyčajného výskumného zámeru, ktoré vyšli pod ústredným názvom *Literatury slowiańskie po*